

The aim of this study was to investigate families located at different stages of the family life cycle. In this research, a qualitative approach and contextual method have been used. The statistical population is couples living in Karaj that 80 people were selected by purposive sampling method, so 20 people were assigned to each period of life cycle. (Except for the empty nest stage). Qualitative data were collected through library studies and semi-structured interviews. In this section, data were analyzed in three stages of open, axial and selective coding, which led to the identification of 20 indicators and 5 components. The results showed that the family life cycle has different stages that despite the common features that the stages have with each other; Each stage has special characteristics that can represent that stage of the family life cycle. In general, it can be said that the worries of life in the early stages of life are knowing the spouse and reaching a common point of view. As children reach adulthood, economic concerns such as education and marriage costs become a priority, and ultimately in old age, parental health is their top priority at every stage of the life cycle, so that the family can continue to function and reorganize in the role and Requires rules. Among these factors such as women's employment, life satisfaction, marital satisfaction are very important in the life cycle.

بررسی هویت های تغییر یابنده خانواده های واقع در مراحل مختلف چرخه زندگی خانوادگی

فاطمه زمانی علویجه^۱امید علی احمدی^۲مجید کاشانی^۳فریبا شایگان^۴علی روشنائی^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۵/۱۶

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی خانواده های واقع در مراحل مختلف چرخه زندگی خانوادگی انجام گردید. در این پژوهش از رویکرد کیفی و روش زمینه ای استفاده شده است. جامعه آماری زوجین ساکن شهر کرج می باشند که ۸۰ نفر به روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند بنابراین به هر دوره از چرخه زندگی ۲۰ نفر اختصاص یافت. (بجز مرحله آشیان خالی). جمع آوری داده های کیفی به روش مطالعات کتابخانه ای و مصاحبه های نیمه ساختاریافته انجام گرفت. در این بخش، داده ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی مورد تحلیل قرار گرفت که منجر به شناسایی ۲۰ شاخص و ۵ مؤلفه گردید. نتایج بررسی ها نشان داد چرخه زندگی خانواده دارای مراحل مختلفی است که با وجود ویژگیهای مشترکی که مراحل با یکدیگر دارند؛ هر مرحله از ویژگیهای خاصی، برخوردار است که می تواند معرف آن مرحله از چرخه زندگی خانواده باشد. به طور کلی می توان گفت دغدغه های زندگی در مرحله آغازین زندگی شناخت همسر و رسیدن به نقطه نظرات مشترک است و در مرحله بارداری همسر، سلامت کودک، در مرحله ای که فرزند در سن خردسالی و کودکی است تربیت درست فرزند مهمترین دغدغه خانواده ها است در مرحله ای که فرزندان به سن رشد می رسند دغدغه های اقتصادی از جمله مخارج تحصیل و ازدواج در اولویت قرار می گیرد و نهایتاً در دوران سالمندی، سلامتی والدین، مهمترین اولویت آنهاست در هر مرحله از چرخه زندگی، برای اینکه خانواده به عملکرد خود ادامه دهد به سازماندهی مجدد در زمینه نقشها و قواعد نیاز دارد. در این میان عواملی مانند اشتغال زنان، رضایت از زندگی، رضایت زناشویی در چرخه زندگی اهمیت زیادی دارند.

واژگان کلیدی: خانواده، چرخه زندگی، دغدغه های زندگی.

^۱ دانشجوی دکتری جامعه شناسی، واحد تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران^۲ نویسنده مسئول، استادیار گروه جامعه شناسی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران^۳ استادیار پایه ۲۰ علوم اجتماعی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران رایان نامه:^۴ استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران^۵ استادیار گروه جامعه شناسی، واحد آشتیان دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

خانواده مفهومی پویا و سیال است. در واقع زمانی فرد در یک خانواده به دنیا می آید رشد می کند و خانواده دیگری تشکیل می دهد و در خانواده جدید نیز فرزندان دنیا می آیند و رشد می کنند. این فرایند موجب شکل گیری چرخه زندگی خانوادگی می شود که از دوران کودکی تا پیری ادامه می یابد و در هر دوره تابع عواملی است. مفهوم چرخه زندگی خانوادگی روی تغییراتی تمرکز می کند که خانواده ها در طول زمان در ساختار و روابط شان، تجربه می کنند؛ خانواده ها در طول زمان، انتقال ها و مراحل مختلفی را پشت سر می گذارند که باعث بوجود آمدن روابط جدید در بین اعضا می شود؛ به، بیانی دیگر، همانطور که خانواده ها در مسیر چرخه زندگی خانوادگی پیش میروند، روابط درونی شان تغییر می کند.

وقتی از چرخه زندگی خانوادگی سخن به میان می آید، به خانواده سنتی اشاره می شود. خانواده ای که در آن زن و شوهر ازدواج کرده اند، بچه دارند و ازدواجشان پایدار باقی می ماند. این چرخه به صورت دوره ها و مراحل مشخص جریان می یابد. بر اساس این الگو چرخه خانواده با زن و شوهر موجودیت پیدا می کند و همراه با اضافه شدن اعضای اعضای جدید، خلق نقش های تازه و افزایش تعداد روابط متقابل پیچیده تر می شود. بعد خانواده در مدت کوتاهی مستقر می شود، آنگاه فرزندان بزرگ شده، خانواده را ترک می کنند. در نهایت چرخه زندگی به مرحله زن و شوهر برمی گردد تا با مرگ همسران پایان پذیرد. این چرخه در هشت مرحله قابل گروه بندی است. این هشت مرحله شامل استقرار خانواده، گذر به موقعیت والدینی، خانواده با بچه پیش دبستانی، خانواده با بچه دبستانی، خانواده با فرزند نوجوان، خانواده به عنوان سکوی پرش، خانواده پس والدینی و خانواده پیر است. هر یک از این مراحل دارای ویژگی های خاصی هستند که در مجموع چرخه زندگی خانوادگی را تشکیل می دهند. در زمینه چرخه خانوادگی اولین رویکرد، توسط گلیک (۱۹۵۷) پایه گذاری شد. مجموعه مراحل چرخه زندگی از دید او، شامل پنج مرحله، بی فرزندی اولیه، فرزندآوری، ترک خانه توسط فرزندان و یا روانه کردن، بعد از والدین بودن و بیوگی است. تغییرات در سن ازدواج، زمان و تعداد فرزندآوری و مرگ و میر و امید زندگی از مهمترین متغیرهای تاثیرگذار بر مدت زمان و مراحل چرخه زندگی هستند. در ایران نیز سن ازدواج افزایش یافته، زمان فرزندآوری با تأخیر همراه است، تعداد فرزندان کاهش یافته و در عوض میزان مرگ و میر کاهش یافته و امید زندگی یا عمر متوسط افزایش یافته است. (کاظمی پور ۱۳۹۵: ۴).

مدل دووال (۱۹۶۷) یکی از پرکاربردترین مدلها برای توصیف این مراحل رشد است. او هشت مرحله برای چرخه زندگی تعریف کرده است که عبارتند از: دوران نامزدی یا آشنایی، خانواده های بدون فرزند، خانواده های دارای فرزند پیش دبستانی، خانواده های دارای فرزند دبستانی، خانواده های دارای فرزند نوجوان، مرحله ترک خانه توسط فرزندان (از رفتن اولین تا آخرین فرزند)، خانواده های میانسال (آشیان خالی)، خانواده های سالمند (از بازنشستگی تا مرگ) (عباسی و همکاران ۱۳۸۹: ۸) مفهوم چرخه زندگی خانوادگی روی تغییراتی تمرکز می کند که خانواده ها در طول زمان در ساختار و روابطشان، تجربه می کنند؛ خانواده ها در طول زمان، انتقال ها و مراحل مختلفی را پشت سر می گذارند که باعث بوجود آمدن روابط جدید در بین اعضا می شود؛ به بیانی دیگر، همانطور که خانواده ها در

مسیر چرخه زندگی خانوادگی پیش می‌رود، روابط درونی شان تغییر می‌کند (مک کارتی، ۲۰۰۶) کارتر و مک گلدریک (۲۰۰۴) هشت چرخه زندگی خانوادگی را اینگونه تعریف می‌کنند «روند رشد و تحول حیات خانواده که با گذر زمان شکل می‌گیرد». این مدل شامل کلیه ابعاد زندگی فردی است؛ لیکن بر خانواده به عنوان یک مجموعه تأکید می‌ورزد بسیاری از خانواده‌ها، فارغ از تفاوت‌های ساختاری و ترکیبی، که ممکن است داشته باشند، رویدادها و مراحل قابل پیش‌بینی خاصی را پشت سر می‌گذارند. (فلسفی نژاد، مزینانی ۱۳۸۹: ۳)

برای درک بهتر افراد از چرخه زندگی از تجربه زیسته آنها در این فرایند بهره می‌گیریم. تجربه زیسته هویتی به ما نشان می‌دهد افراد در چرخه زندگی چه احساسی از خودشان و خانواده خود دارند. با توجه به ویژگی‌های جامعه ما، که ترکیبی از ارزش‌های سنتی و مدرن است تجربه زیستی هویتی افراد از چرخه زندگی متفاوت است. بسیاری از مسائل مانند ازدواج دیر هنگام یا ازدواج خارج از چارچوب قانونی و شرعی که در جوامع غربی مشکل محسوب نمی‌شود در جامعه ما به عنوان موضوع تعارضی محسوب می‌شود و تجربه زیسته افراد در برخورد با این مسائل متفاوت است عده‌ای به راحتی این مسائل را می‌پذیرند و عده‌ای نیز نمی‌توانند این مسائل را تحمل کنند. بنابراین هدف این تحقیق بررسی هویت‌های تغییر‌یابنده خانواده‌های واقع در مراحل مختلف چرخه زندگی خانوادگی است. همچنین این تحقیق به بررسی عوامل موثر بر چرخه زندگی و دغدغه‌های هر دوره از چرخه زندگی می‌پردازیم.

۲- پیشینه تحقیق

الف- پیشینه داخلی

حسینی، ایزدی (۱۳۹۵) در پژوهش خود با عنوان پدیدارشناسی تجربه زیسته زنان مجرد جمعیت مورد مطالعه: زنان مجرد بالای ۳۵ سال شهر تهران دریافتند علی‌رغم تفاوت در علل تجرد (تجرد خودخواسته، تجرد ناخواسته)، بیشتر سوژه‌ها احساسات دوگانه‌ای نسبت به تجرد دارند، آن‌ها از یک سو از استقلال و آزادی ناشی از تجرد راضی و خشنود هستند و از سوی دیگر احساس تنهایی کرده و دیگران را به ازدواج توصیه می‌کنند. استقلال نیز به دو شکل ذهنی و عینی از گفته‌های مصاحبه‌شوندگان استنباط شد. هویت ناقص - با زیر مقولات هویت تکامل نیافته و هویت جنسیتی تحقق نیافته - مقوله دیگری بود که از مصاحبه‌های صورت گرفته استخراج شد.

فرهمند، دانافر (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان پدیدارشناسی تجربه زیسته هویت‌های دو جنسیتی از تعاملات خانوادگی تا تعاملات اجتماعی دریافتند تجربه زیسته هویت‌های دو جنسیتی در تعاملات اجتماعی، نشان از درک این موقعیت به مثابه تعارض جنسی، دوگانگی در نقش، تبعیض، عدم تایید والدین و جامعه، احساسات آزار دهنده رنج و عذاب، احساس ترس، ناامیدی، خشونت و نزاع در تعاملات تا نفرت و بیزارى به جسم خود است. این تجربه و درک آنان در طیفی از طرد اجتماعی، محرومیت، تبعیض موقعیتی، تاب‌بی حیثیتی و بدنامی و برجسب اجتماعی در تعاملات اجتماعی دلالت می‌کند. بر ساخته‌های معنایی این افراد حاکی از آن است که هویت‌های دو جنسیتی در حال تجربه زیست جهان پیچیده، ناامن و دشواری هستند. فلاح پدیده مریم و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه خود با عنوان پدیدارشناختی تجارب زیسته دختران فراری ساکن کانون اصلاح و تربیت در مورد تجربیات ذهنی، نشان دادند سه زیر مضمون اصلی تحت عنوان درهم تنیدگی احساسات منفی، غیرانسان‌انگاری، و هویت زنانگی بود. برای هر یک از این زیرمضمون‌ها نیز، واحدهای معنایی حمایت‌کننده از آن زیرمضمون، در نظر گرفته شد. لازم است تا عواطف منفی تجربه شده توسط نوجوان، سردرگمی و بحران هویت وی، و حس تحقیری که ناشی از مورد نا انسان

انگاری واقع شدن در زمان اعمال خشونت توسط خانواده است، توسط آزمون‌های مناسب در مدارس، به عنوان عوامل خطر برای فرار مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان با مداخله به هنگام، از فرارهای انجام نشده، پیشگیری به عمل آورد.

یافته‌های تحقیق معمارثریا، یزدخواستی (۱۳۹۴) با عنوان تجارب زیسته دختران شاغل ۳۰ تا ۹۴ سال از مجرد نشان داد ترجیح مجرد به ازدواج در دهه‌های اخیر از یک سو تحت تاثیر وضعیت کلان اجتماعی و از سوی دیگر بازتاب واکنش کنشگران در عرصه اجتماعی است دختران شاغل در جریان بازاندیشی نقش‌های کلیشه‌ای سنتی و بازتعریف هویت جنسیتی، تصویر جدیدی از خود در ذهن دارند این تصویر جدید انتظارات آنان را از زندگی متحول ساخته است. سفیری، کلانی، (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان تجربه زیسته جوانان در مواجهه با چالش‌های هویتی جامعه‌ی گذار (مطالعه کیفی جوانان ۲۰-۳۰ سال شهر اصفهان)، انجام دادند. نتایج نشان داد مقوله محوری این بررسی «انتخابگری عناصر هویتی» است سایر مقولات را دربرمی‌گیرد. براساس مقوله محوری از مهمترین یافته‌های پژوهش، وجود تضاد نسلی میان نسل جوان و نسل مسن است که در مدل پارادایمی نیز قابل مشاهده است. یافته‌های پژوهش نعمتی و همکاران (۱۳۹۴) استرس والدگری و اثر تعاملی مراحل چرخه زندگی خانواده زنان شاغل و غیرشاغل شهر تهران نشان داد بالاتر بودن استرس والدگری در زنان شاغل نسبت به زنان خانه‌دار و نیز بالا بودن آن در دو مرحله فرزند خردسال و نوجوان نسبت به مرحله میانه زندگی در دو گروه داشت. بنابراین اشتغال و فرزندپروری و به عبارتی چندگانگی نقش در مادران می‌تواند فشار روانی و استرس بیشتری بر آنان تحمیل کند. اصلانی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان بررسی بهزیستی روان‌شناختی و شادکامی در طول چرخه‌های مختلف زندگی نشان دادند که بین گروه‌های چهار مرحله‌ای زندگی در شادکامی زناشویی تفاوت معناداری وجود دارد. نمرات زوج‌های دارای فرزند خردسال و زوج‌های با فرزند نوجوان دارای تفاوت معناداری هستند همچنین بین زنان و مردان متاهل از منظر بهزیستی روان‌شناختی و چهار چرخه زندگی تفاوت معناداری وجود نداشت. در تحقیق قنبری پناه و همکاران (۲۰۱۳) با عنوان تحلیل ساختاری دینامیک خانواده در چرخه زندگی خانواده در ایران، چهار بعد اصلی (انسجام، انعطاف‌پذیری، ارتباط خانواده و رضایت خانواده) از ساختارهای پویا خانواده را در هر مرحله از چرخه زندگی خانواده در بین خانواده‌های ایرانی بررسی شده است نتایج حاکی از مفهوم جدید مدل‌های پویا خانواده باشد. و می‌تواند مرجع مشاوران خانواده در ایران باشد. با انجام این کار، این تحقیق در توسعه مشاوره خانواده کمک خواهد کرد. نتایج پژوهش عباسی و همکاران (۱۳۸۹) با عنوان بررسی تغییرات رضایت زناشویی و ابعاد آن در طول چرخه زندگی خانواده: تحلیل روند نشان داد که رابطه بین زیرمقیاس‌های رضایت زناشویی، روابط جنسی، خانواده و دوستان، جهت‌گیری مذهبی با متغیر چرخه زندگی خانواده از گرایش منحنی تبیعت می‌کند کاربردهای بالینی و پژوهشی نتایج مورد بحث قرار گرفته است. پژوهش فلسفی نژاد، مزینانی (۱۳۸۹) با عنوان بررسی تأثیر آگاهی از تکالیف تحولی چرخه زندگی خانوادگی بر رضایت زناشویی دانشجویان نشان داد که میزان رضایت زناشویی گروه آزمایشی بطور معناداری بیشتر از گروه مقایسه بود. همچنین، بررسی خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ، حاکی از آن بود که میانگین‌های گروه آزمایش و گروه مقایسه در سه خرده‌مقیاس ارتباط، حل تعارض و رابطه جنسی، از لحاظ آماری تفاوت معناداری با هم داشتند. به طوری که، جلسات آموزشی بیشترین تأثیر را بر رابطه جنسی و کمترین تأثیر را بر حل تعارض داشته است.

سلیمی (۱۳۸۴) پژوهشی با عنوان رابطه باورهای غیر منطقی با چرخه زندگی در متقاضیان طلاق نشان داد که در متقاضیان طلاق در مجموع بین باورهای غیرمنطقی و چرخه‌های زندگی رابطه معنادار وجود دارد. اکثریت متقاضیان طلاق در چرخه سوم زندگی خود (پرورش کودکان) قرار دارند و بالاترین میانگین نمرات باورهای غیرمنطقی برای چرخه پنجم زندگی (بازنشستگی و مرگ) بدست آمد بیشترین میانگین باور غیرمنطقی در چرخه پنجم و کمترین نمره میانگین باورهای غیرمنطقی در چرخه سوم وجود دارد. به علاوه در تحقیق حاضر مشخص شد که باورهای غیرمنطقی شامل، دلواپسی شدید، آمادگی برای سرزنش و ناامیدی نسبت به تغییر بیشترین میانگین نمره و باورهای غیرمنطقی اجتناب از مسائل، بی‌مسئولیتی عاطفی و انتظار بالا از خود از کمترین میانگین نمره برخوردار بودند. همچنین بیشترین انواع باورهای غیرمنطقی به ترتیب در چرخه پنجم، اول و دوم قرار دارند.

نتایج تحقیق علی احمدی (۱۳۸۰) تغییرات ساختی - کارکردی خانواده ایرانی در چرخه زندگی (مورد شناسی شهر کرمان) نشان داد که در جامعه مورد بررسی برخی از چشم داشت‌های نقشی خانواده و نهایتاً تعدادی از کارکردهای خانواده از نظر تقسیم جنسیتی چشمداشت‌ها در طول چرخه زندگی خانواده تغییر می‌یابد و برخی به نسبت پایدارند اما با توجه به اینکه در ساختار تغییر هر جز منجر به تغییر سایر اجزا می‌شود این گزاره را تقویت می‌نماید که ساخت خانواده در طول چرخه زندگی با مکانیزمی خاص دچار تغییر می‌شود براساس طبقه بندی این تحقیق کارکردهای خانواده ایرانی عبارتند از: ۱- کارکردهای رفاهی- فیزیکی ۲- اقتصادی ۳- سیاسی- مدیریتی ۴- زیستی - عاطفی- رابطه ای ۵- فرهنگی - فراغتی ۶- جنسی - زناشویی. اهمیتی که برای خانواده در هر مرحله از چرخه زندگی دارند و از نظر تعریفی که در هر مرحله می‌شود دچار تغییرات عمده ای می‌شوند.

ب- پیشینه خارجی

نتایج پژوهش کوالیا (۲۰۱۳) با عنوان تنظیم مشترک رفتار: ساختار سازه در مراحل مختلف چرخه زندگی خانوادگی نشان داد که گرایش به همدلی بیش از حد معمولی برای خانواده‌هایی است که منتظر فرزند اول هستند و با ساختارهای کمتر هماهنگ تنظیم مشترک رفتار همراه است. پدر و مادرهای زناشویی که در انتظار کودک دوم هستند، به ندرت فاصله بین فردی را کاهش می‌دهند. بنابراین ساختار تنظیم رفتاری مشترک آنها منسجم تر است. در پژوهش کیمبرلی سو (۱۹۹۳) که هدفش بررسی شیوه‌ای بود که زوجها روابطشان را در طول چرخه زندگی خانوادگی، (از ابتدای ازدواج تا دوره آشیانه خالی) حفظ می‌کنند، نتایج نشان داد که بین مرحله چرخه و راهبردهای مدیریتی بکار گرفته شده برای حفظ زندگی زناشویی رابطه وجود دارد آلدوز (۱۹۹۰) نیز معتقد است چارچوب تحولی در مطالعه و بررسی خانواده مهم است زیرا به تغییرات خانواده در طول تاریخچه خانواده توجه می‌کند. دیدگاه تحولی همچنین به روشن شدن «جو درونی» هر مرحله خاص از زندگی خانوادگی با توجه به نیازهای مصرفی یا کیفیت رابطه، کمک کرده است. در پژوهشی هاروویتز (۱۹۸۲) تأثیر مداخلات درمانی آموزشی - روانی بر انتظارات مرتبط با پدر شدن، مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد بکارگیری این مداخلات باعث جلب توجه مردان نسبت به مسایل دوره والد شدن، مانند نگرانی در زمینه دوره بارداری همسر، تغذیه و کاهش معنادار اضطراب، تحریک پذیری و تنش شد در حالی که گرایش مثبتی نسبت به بارداری و بچه دار شدن را بوجود آورد. همچنین میزان درگیر شدن با بچه را بیش بینی می‌کرد. به طور کلی نتایج پژوهش هاروویتز بیانگر وجود تأثیر مثبت آگاهی دهی در زمینه مسایل دوره والد شدن مردان، بر برخی مؤلفه‌ها، می‌باشد

۳- مبانی نظری

چرخه زندگی خانواده اصطلاحی است که فرآیند تحول خانواده را توصیف می‌کند و با تولد فرزندان در خانواده و رشد آن هوا گره خورده است. کارتر و مک گلدریک (۲۰۰۴) چرخه زندگی خانواده را روند رشد و تحول حیات خانواده که با گذر زمان شکل می‌گیرد تعریف کرده‌اند. این مدل شامل کلیه ابعاد زندگی فردی است، لیکن بر خانواده به عنوان یک مجموعه تاکید می‌ورزد. تاکنون طبقه بندی‌های مختلفی از چرخه زندگی خانواده مطرح شده است. به نظر می‌آید مدل دووال از پرکاربردترین مدل‌ها برای توصیف مراحل رشد خانواده است. او هشت مرحله را برای چرخه زندگی تعریف کرده است که عبارتند از: ۱- زوج‌های فاقد فرزند. ۲- خانواده مراقب فرزند کوچک (از تولد تا ۳۰ ماهگی فرزند). ۳- خانواده با فرزندان پیش دبستانی (از ۳۰ ماهگی تا ۶ سالگی بزرگترین فرزند). ۴- خانواده با فرزندان دبستانی (از ۶ تا ۱۳ سالگی بزرگترین فرزند). ۵- خانواده با فرزندان نوجوان (از ۱۳ تا ۲۰ سالگی بزرگترین فرزند). ۶- جدا شدن فرزندان از خانواده (مرحله ترک خانه توسط فرزندان) ۷- والدین میانسال (بدون فرزند تا بازنشستگی). ۸- خانواده‌های با اعضای سالخورده (از بازنشستگی تا مرگ).

از نظر دووال، همچنانکه خانواده در طول مراحل مختلف چرخه زندگی خانوادگی به پیش می‌رود، نسل‌های مختلف خانواده بر روی یکدیگر تأثیری پایا و متقابل بر جای می‌گذارند و این امر موجب شکل‌دهی متقابل به زندگی آن نسل‌ها می‌شود. در هر مرحله‌ای که خانواده در حال گذر از آن است، تبادل‌های بهم آمیخته‌ای به صورت همزمان بین نسل‌ها جریان دارد در همان هنگامی که یک نسل به پیری وارد می‌شود، نسل دیگر می‌کوشد با خروج فرزندان از خانه کنار بیاید، حال آنکه نسل سوم ممکن است در پی برنامه ریزی برای کارایی یا ایجاد روابط صمیمانه خاص دوران بزرگسالی باشد. هر نسل بر نسل دیگر تأثیر گذاشته، از آن متأثر می‌گردد. در بسیاری از موارد تحول خانواده به صورت انتقال‌های چندگانه و همزمان صورت می‌پذیرد.

ویژگی نظام خانوادگی در هنگام پیشرفت عبارت است از تداوم و تغییر در برخی موارد تغییرات مزبور به صورت منظم، تدریجی و مداوم هستند. در سایر موارد امکان دارد ناگهانی، ناراحت‌کننده و ناپیوسته باشند. در هر دو وضعیت لازم است که سازمان کلی نظام متحمل تغییر و تحولاتی شود. برای مثال ممکن است خانواده‌ای به ناگهان دچار رویدادهای فاجعه‌بار و غیرمنتظره شود. این بحران‌ها جریان تحولی عادی خانواده را بر هم می‌زنند و ناگزیر باعث تغییرات ارتباطی میان اعضای خانواده می‌شوند. دوال تاکید خاصی بر این موضوع داشت که تحول متعارف یک خانواده کامل و تمام عیار در قالب هشت مرحله صورت می‌گیرد. این مراحل با ازدواج شروع می‌شوند و با مرگ هر دو همسر به پایان می‌رسند.

هریک از مراحل چرخه تحول خانواده ویژگی‌های منحصر به فرد خودش را داراست که با دیگر مراحل متفاوت است، برای مثال الگوهای تعاملی زوجین در هر یک از مراحل چرخه زندگی خانواده تفاوت قابل ملاحظه‌ای دارد. میزان کاربرد، شکل، هدف و تظاهرات زبانی زوجین در هر یک از مراحل متفاوت از سایر مراحل است (دادفرنیبا، ۱۳۹۴: ۲۵). همچنین به نظر می‌آید رضایت زناشویی و ابعاد آن نیز در هر یک از مراحل چرخه تحول خانواده متفاوت است نتایج تحقیقات اندرسون (۱۹۸۳) نشان دهنده یک جریان منحنی از رضایت زناشویی طی دوره‌های

مختلف چرخه زندگی خانواده بودند؛ به این صورت که در اوایل ازدواج رضایت بالاست و در میانسالی کاهش می یابد و بعد از سالهای پرورش فرزندان افزایش پیدا می کند

(رونالد U شکل) (نادری، ۲۰۱۶). مطالعات مختلفی بر روی چرخه زندگی خانواده انجام شده و نتایج حاکی از آن است که خانواده در گذر از این مراحل دستخوش تغییرات مهمی می شود که ثبات و رضایت از زندگی زناشویی، میزان ناسازگاری ها و حتی آمار طلاق را در هریک از این مراحل تحت تأثیر قرار می دهد. (جدیری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳).

تغییر الگوی خانواده

در چند دهه اخیر، نهاد «خانواده» در جهان تحولات گسترده ای داشته است؛ تحولاتی که ریشه های آن را باید در «انقلاب جنسی» اواخر دهه ۱۹۶۰ در کشورهای اروپایی و آمریکایی جستجو کرد. انقلابی که به تدریج به تغییر گفتمان جنسی و تغییر اساسی در نگرشها، اخلاق، و رفتار جنسی در بسیاری از کشورهای غربی منجر شد (۱۷: ۲۰۰۶، LaDuke) یکی از مهمترین نتایج انقلاب جنسی در غرب، گسترش روابط جنسی پیش از ازدواج در این کشورها است. (۴۵: ۲۰۱۱، Regnerus and Uecker). روابطی که، به تدریج، نقاط دیگر جهان را نیز فراگرفت. این انقلاب، با اسطوره زدایی از رابطه جنسی، آن را به امری عادی و معمولی تبدیل کرد که به راحتی در «قبل از ازدواج» دست یافتنی است. در این دوره، از ضای «نیاز جنسی» از اتکا به «ازدواج» جدا شد، اما گسترش روابط جنسی پیش از ازدواج زمینه را برای تغییرات تعیین کننده بعدی مهیا کرد. پیدایش الگوهایی از رابطه با جنس مخالف که آن را از سطح مناسبات جنسی پیش از ازدواج نه تنها به سطح عاطفی، بلکه به «زندگی مشترک بدون ازدواج» میان آنها ارتقا داد؛ الگویی از رابطه که روزه بر طرفداران آن افزوده می شود (۴۹: ۲۰۰۰، Lu and Bumpass) در این میان، جدا از مسائل اقتصادی، تغییرات ارزشی نیز در شکل گیری این روابط نقش داشته اند. یکی از علل گسترش هم خانگی، تضعیف بنیان های فلسفی ازدواج در کشورهای غربی بوده است. امروزه، در نظر جوانان این کشورها، دو مفهوم «تعهد به زندگی با یکدیگر» و «تعهد به ازدواج» تفاوت کمی با هم دارند. (آزادارمکی و همکاران ۱۳۹۱: ۵).

بر اساس چارچوب مفهومی، نظام خانواده به مثابه واقعیتی اجتماعی و بر ساختی دارای تاریخ، رویه، اشکال و تغییرات متفاوتی است که به گونه ای مستقیم و غیرمستقیم در خلال زمان، تحت تأثیر عوامل مختلف اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و غیره قرار داشته و از سطوح و ابعاد عینی متفاوتی برخوردار است. (قادرزاده و همکاران ۱۳۹۲: ۶۷).

در کشور ایران تغییرات ارزشی در سالهای اخیر نیز بر مناسبات اجتماعی تأثیرگذار بوده است؛ تغییراتی که تبعات متعددی برای جامعه به همراه داشته است. ورود و گسترش رسانه های ارتباط جهانی، مانند ماهواره و اینترنت، در ایران سبکهای زندگی متفاوتی را آفریده و ارزشهای گوناگونی را شکل داده است. در این میان، با بغرنج شدن مسائل اقتصادی، افزایش سن ازدواج، و همچنین ورود ارزش های جهانی از طریق ابزارهای جدید ارتباطی، به تدریج، رفتارهای جدیدی نیز در میان جوانان ایرانی شکل گرفته که از مهمترین آنها، گسترش روابط جنسی پیش از ازدواج است (خلج آبادی فراهانی و مهریار، ۱۳۸۹: ۴۵). هرچند، روابط پیش از ازدواج در ایران با انگیزه های گوناگون و در قالب الگوهای متفاوتی صورت می پذیرد. در این میان، یکی از افراطی ترین شکل های روابط پیش از ازدواج

پیدایش الگوهای «هم‌خانگی» است؛ الگویی از رابطه که ریشه‌های عمیق غربی دارد و ناشی از تحولات اجتماعی و اقتصادی میانه قرن بیستم در این کشورهاست (آزادارمکی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵)

زنان امروز کمتر عقیده دارند همسر کسی بودن بهتر از هیچ کس بودن است. زنان دیگر مشتاق دنیای مردان و منتظر اجازه ورود نیستند، بلکه خود را خارج از این سیستم تعریف و ترجمه می‌کنند. به دلیل افزایش آگاهی و امکان مشارکت‌های متعدد اجتماعی و فرهنگی و دستیابی به منابع اقتصادی ناشی از کار یا ارث و کسب امکانات، به طور کامل تابع شوهران نیستند (آزادارمکی، ۱۳۹۳: ۱۴۳)

مناسک‌ها برای دوران گذار

آرنولدوان جنپ از انسان‌شناس بلژیکی مفهوم مناسک گذار را تبیین کرد این مناسک به باور او در لحظه‌های حساس زندگی انسان که گذار از یک وضعیت به وضعیت دیگر می‌انجامد به منظور تثبیت این گذار انجام می‌گیرند از این رو این مراحل را بحران‌های زندگی نیز نامیدند. تغییر موقعیت‌هایی همچون تولد، بلوغ، ازدواج، مرگ چنان در زندگی انسان‌ها مهم بوده‌اند که اشکال مناسکی ویژه‌ای را بوجود آوردند. وان جنپ در مناسک گذار سه مرحله قابل تفکیک را مشاهده می‌کرد: نخست مرحله گسست یا پیش‌گذار که فرد از موقعیت یا وضعیت قبلی اش جدا می‌شود دوم مرحله گذار یعنی مرحله‌ای که فرد از حالت قبلی جدا شده اما هنوز به موقعیت جدید وارد نشده است و سرانجام سوم مرحله پیوند دوباره یا پس‌گذار که در آن فرد به موقعیت یا وضعیت ثانوی خود وارد شده و در آن پذیرفته شده است ترنر با تاثیر پذیری از وان جنپ درام اجتماعی رادارای چهار مرحله می‌داند که عبارتند از: ۱- گسست (رخنه، شکاف) ۲- بحران ۳- جبران ۴- پیوند دوباره. در مرحله نخست با ظهور یک شکاف در نظم اجتماعی که خود می‌تواند ناشی از یک تخطی از قواعد و هنجارها یا زیر پا گذاشتن روابط مورد انتظار باشد تنش‌هایی ظاهر می‌شود و کنش‌های متقابل اجتماعی را از نظم خارج می‌کند به این ترتیب بحران ظاهر می‌شود که شکاف را هرچه عمیق‌تر می‌کند این دوم مرحله راترنر معادل نخست وان جنپ قرار می‌دهد و در مرحله بعد مکانیسم‌هایی به وسیله بازیگران اجتماعی یا رهبران جامعه به کار می‌افتند تا از گسترش شکاف جلوگیری کنند. (فکوهی، ۱۳۹۳: ۳۴).

چرخه‌های زندگی

مفهوم چرخه زندگی خانوادگی روی تغییراتی تمرکز می‌کند که خانواده‌ها در طول زمان در ساختار و روابط‌شان، تجربه می‌کنند؛ خانواده‌ها در طول زمان، انتقال‌ها و مراحل مختلفی را پشت سر می‌گذارند که باعث بوجود آمدن روابط جدید در بین اعضا می‌شود؛ به بیانی دیگر، همانطور که خانواده‌ها در مسیر چرخه زندگی خانوادگی پیش می‌روند، روابط درونی‌شان تغییر می‌کند (مک‌کارتی ۲۰۰۶) کارتر و مک‌گلدریک (۲۰۰۴) چرخه زندگی خانوادگی را اینگونه تعریف می‌کنند: روند رشد و تحول حیات خانواده که با گذر زمان شکل می‌گیرد این مدل شامل کلیه ابعاد زندگی فردی است؛ لیکن بر خانواده به عنوان یک مجموعه تأکید می‌ورزد. بسیاری از خانواده‌ها، فارغ از تفاوت‌های ساختاری و ترکیبی، که ممکن است داشته باشند رویدادها و مراحل قابل پیش‌بینی خاصی را پشت سر می‌گذارند. هر

مرحله در اثر یک رویداد خاص حادث می شود، که مستلزم تغییر و سازگاری مجدد است (گلدنبرگ و گلدنبرگ ۲۰۰۰، ترجمه نقش بندی، حسین شاهی برواتی و ارجمند، ۱۳۸۲: ۶۵)

مساله اصلی چرخه زندگی در خانواده های ایران تعارض بین شکل سنتی و مدرن خانواده در جامعه امروزی ایران است. در شکل سنتی جوانان در سنین جوانی و عمدتاً بین ۲۵-۱۸ سالگی ازدواج می کردند و خانواده اولیه به سرعت به مرحله خانواده بدون فرزند می رسید اگرچه تعداد زیاد فرزندان موجب می شد این فرایند طولانی شود اما ازدواج زود هنگام فرزندان، چرخه زندگی خانوادگی را با سرعت به پیش می برد اما امروزه فرزندان برای ادامه تحصیل و اشتغال مجبور به ازدواج دیر هنگام هستند و عموماً در سنین بالای ۲۵ سالگی ازدواج می کنند و گاهی به علل مختلف ازدواج را به تاخیر می اندازند این امر موجب می شوند چرخه زندگی با کندی پیش رود و بین والدین که هنوز به شیوه سنتی خواستار تسریع در ازدواج هستند و فرزندان که نگرش متفاوتی دارند تعارض بوجود می آید. این وضعیت برای نسل بعدی خانواده ها نیز شکل می گیرد. مساله مهم در این زمینه شکل مطلوب چرخه زندگی در جامعه است و باتوجه به شرایط امروز و نگرش های جدید درباره خانواده و ارزش های اعتقادی جامعه بهترین شکل چرخه زندگی خانوادگی چگونه است.

چرخه زندگی خانواده دارای مراحل مختلفی است که با وجود ویژگیهای مشترکی که مراحل با یکدیگر دارند؛ هر مرحله از ویژگیهای خاصی، برخوردار است که می تواند معرف آن مرحله از چرخه زندگی خانواده باشد. به همین دلیل انطباق و هماهنگی با هر مرحله ویژگی های خاص خود را می طلبد. در این رویدادهای محوری، برای اینکه خانواده به عملکرد خود ادامه دهد به سازماندهی مجدد در زمینه نقشها و قواعد نیاز دارد. این سازماندهی مجدد میتواند از طریق یک سری تکالیف تحولی برای هر مرحله از چرخه زندگی خانوادگی میسر می شود. نظریه پردازان تقسیم بندی های گوناگونی از روند رشد و تحول خانواده داشته اند. اولین دووال که برای نخستین بار این چارچوب را مطرح کرد، بیان داشت که خانواده از هشت مرحله عبور میکند و هر مرحله دارای تکالیف تحولی خاص خود می باشد (میدوری و براون، ۱۹۹۵) که خانواده باید آنها را انجام دهد. تکالیف تحولی خانواده شبیه بحرانهای روانشناختی اریکسون است. مفهوم تکلیف تحولی خانواده، به تغییر انتظارات هنجاری اشاره می کند که از خانواده به عنوان یک کل انتظار می رود در مناسبات کنشی، برای شکوفایی اعضا و جامعه اش انجام دهد. به عبارتی دیگر آنچه که باید توسط خانواده برای ارضای الف. نیازهای زیستی، ب. الزامات فرهنگی و ج. ارزشها و آرزوهای شخصی، انجام دهد تا خانواده به رشدش به عنوان یک واحد ادامه دهد (لیوانت، ۱۹۸۴)

چرخه زندگی خانوادگی توصیف تغییرات در اندازه، ترکیب و کارکرد خانواده طی حیات آن می باشد. چرخه زندگی خانوادگی با ازدواج زوجین شروع و با مرگ آخرین همسر باقیمانده به پایان می رسد. و طی حیات خود از چند مرحله که به تغییر کارکردهای آن ارتباط دارد، عبور میکند. زمان و مدت این مراحل هم، توسط وقایع کلیدی جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی و هم توسط حرکت فرزندان از یک گروه سنی به گروه سنی دیگر تعریف می شود. (کاظمی پور، ۱۳۹۵: ۲۶)

یه لی (۱۹۷۳) مراحل هم‌سرگزینی، ازدواج، تولد کودک و برخورد والدین با او، سالیانی پس از ازدواج، جدایی فرزندان از خانواده، و بازنشستگی را پیشنهاد کرده است. چرخه زندگی بر اساس نظریه مک گولدریک و کارتر (۱۹۸۸) به شرح زیر است (۱) جوان مستقل (دوره هم‌سرگزینی): عضو جوان خانواده که به زودی از بافت فعلی خانواده جدا شده و بر تشکیل زندگی جدید اقدام می‌کند (۲) پیوند زناشویی و ازدواج: فرآیند پیوند دو همسر و به دنبال آن گسترش پیوند با خانواده‌ها و دوستان زوج مطرح است (۳) خانواده و کودک خردسال: تولد فرزند تغییرات ویژه‌ای را در نظام خانواده موجب می‌شود و زن و شوهر نقش پدر و مادر را نیز به عهده خواهند گرفت فرزند جدید خانواده پذیرفته شده و روابط خانوادگی به خانواده گسترده تبدیل می‌شود. (۴) خانواده دارای نوجوان: در این مرحله به دلیل رشد فرزندان و استقلال طلبی آنان این احتمال افزایش می‌یابد که اعضای خانواده به بیرون از نظام خانواده قلمرو خود را گسترش دهند و در نتیجه انعطاف‌پذیری خانواده بیشتر از قبل شود (۵) جدا شدن فرزندان از والدین: در این مرحله ممکن است برخی از فرزندان از خانواده جدا شده و زندگی مستقلی را آغاز نمایند. نتیجه چنین تغییراتی ممکن است به صورت احساس ضعف در والدین و وابستگی آنان به فرزندان آشکار شود (۶) آشیانه خالی یا مرحله کهولت یا بازنشستگی: در این مرحله والدین در قالب پدر، پدربزرگ، و مادر بزرگ، نقش خود را ایفا می‌کنند از طرف دیگر احتمال افزایش نرخ بیماری و مرگ و دگرگونی‌های ناشی از آن محسوس است (سلیمی و همکاران ۱۳۸۴: ۲۱۲).

مراحل چرخه خانواده از نظر مک گولدریک و همکاران (۲۰۱۰) عبارتند از: ترک خانه، شکل‌گیری ازدواج، خانواده با فرزندان خردسال، خانواده با فرزندان نوجوان، سالهای میانه زندگی، خانواده در اواخر میانسالی والدین و خانواده با والدینی که در سالهای پایانی زندگی هستند. دووال تعریف زیر را از چرخه زندگی خانواده مطرح می‌کند: مراحل خاص متوالی که با شکل‌گیری خانواده شروع شده و در خلال زندگی تا انحلال آن تداوم می‌یابد. شل نیز توضیح زیر را در مورد چرخه زندگی و تغییراتی که در خلال آن رخ می‌دهد آورده است: گذر از یک مرحله به مرحله دیگر هنگامی اتفاق می‌افتد که در ترکیب خانواده تغییری رخ دهد و این تغییر باعث تغییر در ساختار خانواده شود در هر مرحله از خانواده صورت‌های متمایز از وظایف انجام می‌شوند که نقش اساسی در رشد فرد و خانواده دارند (علی احمدی ۱۳۸۴: ۵۰). بنابراین مراحل چرخه خانواده عبارتند از: ترک خانه، شکل‌گیری ازدواج، خانواده با فرزندان خردسال، خانواده با فرزندان نوجوان، سال‌های میانه زندگی، خانواده در اواخر میان‌سالی والدین و خانواده با والدینی که در سالهای پایانی زندگی هستند (Preto-Garcia & Carter, McGoldrick, ۲۰۱۰).

مطالعات مختلفی بر روی چرخه زندگی خانواده انجام شده و نتایج حاکی از آن است که خانواده در گذر از این مراحل دستخوش تغییرات مهمی می‌شود که ثبات و رضایت از زندگی زناشویی، میزان ناسازگاریها و حتی آمار طلاق را در هر یک از این مراحل تحت تأثیر قرار می‌دهد. بسیاری از پژوهشگران به بررسی چالش‌ها در چرخه زندگی پرداخته و بسیاری از مشکلات را به گذار از چرخه زندگی نسبت داده‌اند (کارتر و مک گولدریک، ۲۰۰۳). سطح کلی تعارضات، اولویت بندی آنها و نیز الگوهای تعاملی زوجین در موقعیت‌های تعارض برانگیز در طول زمان و با عبور زوجین از مراحل رشدی زندگی تغییر می‌کند. (کارابین، ۱۳۹۶: ۹).

باید توجه داشت که آنچه به عنوان یک چرخه زندگی کارآمد خانوادگی در نظر گرفته می‌شود، متغیری است اجتماعی-فرهنگی که ممکن است در جوامع و فرهنگهای مختلف، یکسان نباشد. مثلاً آمریکایی‌های مکزیک تبار نسبت به آنچه در الگوی آمریکایی مشاهده می‌شود، معمولاً از دوره‌های نامزدی طولانی و کودکی گسترده تری برخوردارند و یا به طور معمول در ایران مرحله ترک خانه وجود ندارد. در ایران افراد غالباً پیش از ازدواج، مرحله ای تحت عنوان عقد یا نامزدی دارند، که به نظرمی رسد با توجه به فرهنگ اسلامی ایران، شرایط متفاوتی با سایر جوامع داشته باشد. (فریدیان، ۱۳۹۷: ۲۲۱).

آلدوز (۱۹۹۰) معتقد است چارچوب تحولی در مطالعه و بررسی خانواده مهم است زیرا به تغییرات خانواده در طول تاریخچه خانواده توجه می‌کند. دیدگاه تحولی همچنین به روشن شدن جو درونی هر مرحله خاص از زندگی خانوادگی با توجه به نیازهای مصرفی یا کیفیت رابطه، کمک کرده است (فلسفی نژاد و همکاران ۱۳۸۹: ۳) در زمینه چرخه زندگی چندین مدل تاکنون مطرح شده است از جمله: مراحل چرخه زندگی خانواده از دیدگاه دووال و هیل (۱۹۷۱)، مراحل چرخه زندگی خانواده از دیدگاه دووال (۱۹۸۸)، مراحل رشد و تحول خانواده از دیدگاه زیلباخ (۱۹۸۹) مراحل چرخه زندگی از دیدگاه راجرز (۱۹۶۴)، مراحل چرخه زندگی خانواده از دیدگاه سگالن (۱۹۹۰) چرخه زندگی خانواده از دیدگاه مک گلدریک و کارتر (۲۰۰۳) که هر کدام به تبیین چرخه‌های زندگی پرداختند. کارتر و مک گلدریک (۱۹۸۸) که سردمدار جنبش جذابیت مفهوم چرخه زندگی در میان خانواده‌درمانگرها بشمار می‌آیند، یک نظریه چند نسلی رابه آن اضافه کرده اند طرح شش مرحله‌ای آنها در خصوص خانواده‌های کامل یا تمام‌عیار با این مطلب شروع می‌شود که افراد جوان و مجرد خانه را ترک می‌گویند و علاوه بر آن مراحل احتمالی طلاق و ازدواج مجدد نیز در آن گنجانده شده است (خالدیان و همکاران ۱۳۹۶: ۱۴۱) چرخه زندگی خانواده را روند رشد و تحول حیات خانواده که با گذر زمان شکل می‌گیرد تعریف کرده‌اند. این مدل شامل کلیه ابعاد زندگی فردی است، لیکن بر خانواده به عنوان یک مجموعه تاکید می‌ورزد.

عوامل مرتبط با چرخه‌های زندگی

اشتغال مادران و دوران تحولی فرزندان در چرخه زندگی از عواملی هستند که میزان تنش و استرس مادران را تحت تأثیر قرار می‌دهند. احساس منفی ناشی از شغل بر تعاملات والد و کودک تأثیر می‌گذارد (استوری و ریپیتی^۳ ۲۰۰۶) مراحل چرخه زندگی در خانواده کنار سایر عوامل یکی از عوامل اثرگذار بر خانواده به شمار می‌آید. به بیان استلا^۴ ۲۰۰۳ (همانند یک فرد، از فرایند رشدی و تحولی عبور می‌کند و روابط نقشی میان اعضای آن در طول زمان، غیر قابل توجهی می‌یابد. وقوع رویدادهای نابهنگام در چرخه زندگی فرد، همواره بسیار تنیدگی‌زا است. تولد یک کودک، رفت و برگشت یک فرزند، مرگ همسر یا بازنشستگی اگر به موقع نباشد بی‌تردید دارای پیامدهای گسترده تری است (نعمتی و همکاران ۱۳۹۴: ۹). میلر، هولیست^۵ (۲۰۰۵) بر روی زوجهایی که ۳۸ سال از ازدواج آنها گذشته بود، به این نتیجه رسیدند که سبک دلبستگی نایمن با کیفیت زناشویی رابطه دارد. در حالی که چنین رابطه‌ای با سبک دلبستگی ایمن به دست

^۳- Story, Repetti

^۴- Stella

^۵- Miller & Hollist

نیامد. همچنین نژادمحمد نامقی (۱۳۹۴) درزوج هایی که کمتر از ۱ سال از ازدواج آنها گذشته بود، رابطه ای میان سبک دلبستگی اجتنابی و کیفیت زناشویی نیافتند. در افرادی که بیش از ۳۱ سال از ازدواج آنها می گذشت، ارتباط مستقیم میان اجتناب دلبستگی و کیفیت زناشویی مشاهده شد؛ به طوری که کاهش سبک دلبستگی اجتنابی، کاهش کیفیت زناشویی را در پی داشت. بنابراین یک متغیر نه تنها در طول زمان تغییر می کند، بلکه رابطه میان آن متغیر با سایر متغیرها نیز در طول زمان دگرگون می شود. با این حال، عمده ادبیات موجود به بررسی مجزای متغیرها در طول چرخه ها پرداخته اند. (همان: ۲۲۳)

شور وهازان (۱۹۹۴) مدل نظری که مطرح می کند شدت و اهمیت هر کدام از نظامهای رفتاری مانند دلبستگی، مراقبت و جنسی در طول روابط عاشقانه تغییر می یابند. آنها اهمیت و شدت جاذبه جنسی و شهوت را در مراحل اولیه یک رابطه بسیار بالا می دانند. با این حال، به اهمیت اساسی مجاورت و نزدیکی در هر سنی اشاره می کنند، و معتقدند که اگر نیازهای دو جانبه برای راحتی و ایمنی در نهایت ارضا نشوند، نارضایتی از رابطه به احتمال بیشتری رشد می یابد. بنابراین مدل تصور می شود دوره زمانی بین دو الی سه سال در یک رابطه عاشقانه، کاهش اهمیت و شدت رفتار جنسی را نشان دهد و به طور معکوس دلبستگی و مراقبت ثابت نگه داشته شوند (فریدیان، ۱۳۹۷: ۲۳۱). یافته پژوهش فریدیان (۱۳۹۷) مبنی بر اینکه روابط میان نظام های دلبستگی، مراقبت و جنسی در چرخه های مختلف زندگی خانواده تفاوت دارند، می توان به پژوهش شاور، لافونتین (۲۰۱۴) اشاره کرد که روابط میان ابعاد دلبستگی، ابعاد مراقبت و رضایت مندی جنسی را در دو گروه نمونه شامل زوجین رضایت مند و سازگار، و زوجین ناراضی و آشفته به لحاظ بالینی بررسی کردند. آنها روابط معنی دار کمتری میان سه متغیر، در گروه زوجین آشفته نسبت به زوجین رضایتمند یافتند. یافته آنها نشان میدهد سازگاری و یا آشفتهگی زناشویی بر روابط بین این متغیرها اثر می گذارد. در تبیین روابط غیرمعنی دار در چرخه آشنایی، می توان چنین احتمال داد که در این مرحله، هنوز نظام های رفتاری دلبستگی، مراقبت و جنسی در ارتباط با همسر شکل نگرفته و بروز نیافته باشند. در این مرحله معمولاً زوج ایرانی با هم زندگی نمی کنند و احتمال دارد فراوانی رابطه جنسی اندک باشد و یا حتی رابطه جنسی به طور کامل وجود نداشته باشد. از سوی دیگر در این مرحله، زوج هنوز شناخت کامل و صحیحی از هم به دست نیاورده اند. از طرفی در اوایل رابطه علاقه، جذابیت و تلاش برای جلب نظر همسر بالاتر است. افراد تلاش می کنند تا بهتر رفتار کنند، حساستر، پاسخگوتر و عاطفی تر باشند و در نتیجه رفتارهای منفی در این دوره کمتر دیده می شود. از طرفی در این دوران رفتارهای مجاورت جویی، حتی اگر افراطی باشند، احتمال دارد مورد پذیرش و حتی تشویق قرار گیرند. در مجموع اولاً احتمال کمتری وجود دارد که نایمنی ها و یا رفتارهای نامناسب بروز یابند؛ دوماً به دلیل شناخت محدود، احتمال زیادی می رود که طرف مقابل چنین علائمی را به درستی درنیابد. افزون بر این معمولاً افراد با فرض اینکه طرف مقابل می تواند نیازهای عاطفی و جسمانی شخص را برطرف نماید، او را برای ازدواج انتخاب می کنند. البته در مواردی برداشت و ارزیابی فرد از طرف مقابل صحیح نبوده و به مرور تغییر می کند. سایر محققین نیز خاطر نشان ساخته اند که جاذبه اولیه میان دو فرد احتمالاً حاصل این است که یک فرد، فرد دیگر را قادر به ارضای نیازهای دلبستگی، مراقبت و جنسی در نظر می گیرد. (فریدیان ۱۳۹۷: ۲۳۲)

بیشتر زوج‌هایی که برای مشاوره خانوادگی مشغول به کار هستند اغلب از رابطه ضعیف با یکدیگر شکایت دارند) (Okun & Kantrowitz ۲۰۰۷). معمولاً این مشتریان در ابعاد اصلی پویایی خانواده ناسازگار هستند، بنابراین آنها در عملکرد خانواده موفق نیستند. از آنجا که سیستم‌های خانواده پویا هستند، بنابراین سیستم پویای همیشگی، به رفتارهای نشانه‌ای کمک می‌کند. در اغلب موارد، زوج‌ها یا خانواده‌ها در چرخه زندگی خود با بحران و استرس‌های زیادی روبرو هستند که ممکن است به عدم تعادل ارتباط آنها با دیگران منجر شود. بر اساس برخی از مدل‌های دینامیک خانواده، تغییرات در انواع خانواده می‌تواند در طول زمان رخ می‌دهد بنابراین، ضروری است که برخی از تغییرات در الگوهای تعامل خانواده قبل از علائم برای بروز مشکلات ظاهر شوند (Olson & Defrain ۲۰۰۱). در پژوهش قبلی پناه و همکاران (۲۰۱۳)، دو بعد اصلی (از سجام و انعطاف‌پذیری)، ارتباطات خانوادگی و رضایت خانواده نشان‌دهنده عملکرد خانواده است. از آنجا که ساختارهای پویا زوج‌ها و خانواده‌ها ممکن است در موقعیت‌های جدید تغییر یابد و فشارهایی که ناشی از مراحل مختلف چرخه زندگی خانوادگی است، بنابراین بررسی نقش کلیدی چرخه زندگی خانوادگی و تاثیر آن بر پویایی خانواده ضروری است.

۴- روش تحقیق

در این پژوهش از رویکرد کیفی و روش نظریه زمینه‌ای تحلیلی استفاده شد. جامعه آماری زوجین ساکن شهر کرج هستند که با شیوه‌های نمونه‌گیری هدفمند ۸۰ نفر از این جامعه انتخاب شدند. به این صورت که با بررسی پرونده‌های موجود در فرهنگسرا مصاحبه‌شوندگان دعوت شدند. ابزار پژوهش مصاحبه است. سؤال‌های اولیه مصاحبه با استفاده از مطالعات پیشین و پژوهش‌هایی که در این زمینه در ایران انجام شده بود تنظیم شد. مدت مصاحبه با توجه به میزان تمایل پاسخ‌دهی آزمودنی‌ها از ۲۵ تا ۴۵ دقیقه به طول انجامید. اشباع داده‌ها، عامل اساسی اتمام نمونه‌گیری در مصاحبه است. در این پژوهش اطمینان از رسیدن به نقطه اشباع زمانی حاصل شده است که تحلیل مصاحبه سبب ایجاد کد جدیدی نشده باشد و مفاهیم متن در کدهای موجود جای گرفتند. در این پژوهش مجموعاً ۸۰ مصاحبه عمیق انجام شده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها، کدگذاری در سه مرحله، کدگذاری باز، کدگذاری محوری، کدگذاری گزینشی انجام گرفت. در مرحله کدگذاری گزینشی با انتخاب چند مقوله از میان مقوله‌های به دست آمده در کدگذاری محوری، به تعیین متغیرها و مولفه‌ها و طبقات اصلی پرداخته شد که مقوله‌های اصلی به دست آمد. در نهایت این مقوله‌ها هسته تشکیل‌دهنده مبنای اصلی الگوی پژوهش شدند. ضمناً برای کاهش عوامل مداخله‌گر از امکانات فرهنگسرا مانند اتاق مجزا و اطمینان بخشی به مصاحبه‌شوندگان استفاده شد.

این تحقیق در پی تفسیر کنشگران اجتماعی (خانواده های واقع در مراحل مختلف چرخه های زندگی در شهر کرج) از ساختارهای اجتماعی بر زندگی آنان است ، آنگونه که تجربه اش می کنند و یا کنشهایی که در بستر اجتماعی از آنان سر می زند. یکی از نتایج قابل توجه پژوهش حاضر بیانگر آنست که تجربه زیسته افراد در خانواده های واقع در مراحل مختلف چرخه زندگی خانوادگی تحت تاثیر مشکلات اقتصادی و اجتماعی می باشد طبق نتایج این تحقیق می توان بیان کرد که چرخه های زندگی خانوادگی در شهر کرج به شرح ذیل می باشد .

مرحله اول : از آنجائیکه در جامعه ایران انتخاب همسر به دو شکل سنتی و مدرن صورت می گیرد و در هر دو شکل شناخت هم سران از یکدیگر نسبتاً اندک است بنابراین بخشی از انرژی آنها صرف شناخت ویژگیهای شخصیتی و خانوادگی یکدیگر می شود. در واقع در این دوره تجربه زیسته همسران در پی کسب هویت جدیدی است و سعی می کنند با ترکیب دو هویتی که تا پیش از این مستقل بودند ، هویت جدیدی را کسب کنند .

دومین مرحله از چرخه زندگی دوران فرزندآوری و دوران بارداری زن در خانواده است . در این دوره مهمترین دغدغه خانواده ها سلامتی کودک و مراقبت از کودک در دوران حاملگی و بدنیا آمدن است. بیشتر پاسخگویان در زمان بارداری به فکر سلامتی کودک خود بودند و خواسته ها بیشتر به کودک معطف می شد و شوهر نیز همین دغدغه را داشت . سومین مرحله از چرخه زندگی یعنی از دوره کودکی تا دوران ابتدایی فرزند است. دغدغه پدر و مادر از سلامتی صرفاً جسمی به تربیت درست و آرامش کودک در محیط خانواده و مدرسه تغییر پیدا می کند.

مرحله چهارم زندگی زمانی است که والدین به مرحله میانسالی رسیدند و از طرف دیگر فرزندان در سنی هستند که باید مشکلات ادامه تحصیل ، ازدواج و اشتغال آنان برطرف شود . در ابتدای این دوره هزینه های تحصیلی و ازدواج فرزندان دغدغه اصلی پدر و مادر است و در دوره انتهایی ترک منزل فرزندان و حمایت های مادی و معنوی از فرزندان را می توان مشغله پدر و مادر دانست .

مرحله پنجم از چرخه زندگی، مرحله سالمندی است. ازدیگاه پاسخگویان مهمترین دغدغه در این دوره سلامتی جسمی و روحی همسران و موفقیت فرزندان است. در این دوره همانند دوره اول زندگی ، نیازهای فردی در اولویت قرار می گیرد و از آنجایی که توان زوجین کاهش می یابد دغدغه های جسمی و روحی بیشتر می شود. در جدول شماره ۱ نتایج کدگذاری هامحوری آمده است:

جدول شماره ۱- نتایج کدگذاری محوری در مراحل چرخه زندگی

مؤلفه های اصلی	زیر مقوله ها
دغدغه ها در چرخه زندگی	۱- دغدغه های دوره نامزدی و سالهای ابتدایی ازدواج-۲-دغدغه های دوره بارداری-۳- دغدغه های دوره کودکی تا ابتدایی -۴- دغدغه های میانسالی-۵-دغدغه های سالمندی-۶-مهمترین دغدغه فعلی-۷- دغدغه های سرمایه گذاری برای آینده

نقش عوامل موثر بر تجربیات خانوادگی	۱- نقش عوامل اجتماعی در تجربیات خانوادگی ۲- نقش عوامل مذهبی در تجربیات خانوادگی ۳- نقش عوامل اقتصادی در تجربیات خانوادگی
مسائل اقتصادی- اجتماعی	۱- مهمترین مسائل اقتصادی- اجتماعی ۲- مشکل در تقسیم وظایف خانواده بین همسران ۳- تاثیر حوادث اقتصادی یا سیاسی ۴- مسائل مالی و اقتصادی از عوامل اختلاف در خانواده ۵- تاثیر اشتغال همسر
نقش دیگران در چرخه زندگی	۱- نقش پدر و مادر ۲- نقش فرزندان در رضایت زناشویی ۳- نقش فرزندان در ارتباط خانوادگی
تغییرات در چرخه زندگی	۱- الگوهای برای فراغت یا سرگرمی ۲- انگیزه ای برای تغییر مسیر زندگی ۳- تغییر در رابطه با همسر ۴- تاثیر اشتغال همسر ۵- تنش با همسر

همچنین نتایج بدست آمده نشان می دهد با وجود تفاوت هایی که از جنبه میزان تحصیلات، شغل و درآمد پاسخگویان وجود داشت بیشتر آنان تجارب همسانی در مراحل مختلف چرخه زندگی داشتند. در اولین دوره از چرخه زندگی که دوران نامزدی و سالهای ابتدایی ازدواج است مهمترین دغدغه همسران رضایت زناشویی، مسکن و مشکلات اقتصادی، مخالفت همسر و روابط زناشویی است. در واقع در این دوره بیشترین انرژی همسران در جهت شناخت یکدیگر، جلب رضایت همسر و رضایت زناشویی صرف می شود. در این زمینه نتایج تحقیقات اندرسون (۱۹۸۳) نشان دهنده یک جریان منحنی از رضایت زناشویی طی دوره های مختلف چرخه زندگی خانواده بودند؛ به این صورت که در اوایل ازدواج رضایت بالاست و در میانسالی کاهش می یابد و بعد از سالهای پرورش فرزندان افزایش پیدا می کند. یافته های این تحقیق با پژوهش حاضر همخوانی دارد. همچنین در این دوره از آنجایی که در ابتدای زندگی، شرایط اقتصادی و اجتماعی برای شکل گیری خانواده مهیا نیست، متغیرهای دیگری مانند فشارهای اقتصادی به ویژه مشکل مسکن و فشارهای اجتماعی مانند دخالت خانواده ها و عدم شناخت زوجین از یکدیگر می تواند پایه های زندگی زناشویی را سست نماید.

دوران بارداری زن یکی از مراحل حساس در چرخه زندگی است. در این دوره زن نیاز به محبت بیشتری دارد و مرد نیز تحت فشار و اضطراب قرار دارد. در این دوره بیشترین نگرانی همسران سلامت فرزند است «در زمانی که همسر باردار بود بیشتر به سلامت کودک آینده فرزندان و تربیت فرزندان و اینکه بتوانیم خواسته ها و نیازهایشان را برآورده کنیم فکر می کردم» همانطور که در پژوهش برجسته و همکاران (۱۳۹۶) نشان داده شده است اضطراب و نگرانی به عنوان یک عامل بازدارنده و موثر در دوران بارداری شناخته شده است و مشاوره با زوجین مبتنی بر حمایت همسر در دوران بارداری موجب کاهش نگرانی و اضطراب زنان باردار می گردد.

در مرحله سوم از چرخه زندگی که کودک وارد خانواده می شود و از مهمترین دوران در چرخه زندگی محسوب می شود دغدغه هایی مانند تربیت فرزند، تامین نیازها و آرامش او، پرورش کودکی توانا و سالم و پیشرفت تحصیلی

کودک از اهمیت بیشتری برخوردار است و برای زنان شاغل دوری از فرزند در زمان ساعت کاری اهمیت زیادی دارد « در زمانی که فرزند کودک بوده تا زمانی که دوره ابتدایی را می‌گذراند بیشترین دغدغه دوری از فرزندم در زمان ساعت کاری بوده است.» اگرچه در این دوره کودک محور مشکلات همسران و خانواده می‌شود اما نیازهای اقتصادی و اجتماعی همچنان به عنوان عوامل تاثیر گذار بر خانواده نقش خود را ایفا می‌کنند. در دوران میانسالی که فرزندان بزرگ می‌شود دغدغه‌هایی مانند هزینه تحصیل و ازدواج فرزندان، مسکن فرزندان، حمایت از فرزندان مهمترین نگرانی‌های خانواده است. در این دوره به نظر می‌رسد سخت‌ترین دوران در مراحل چرخه خانوادگی باشد چون والدین سعی می‌کنند فرزندان را از دوران نوجوانی و جوانی به مرحله‌ای برسانند تا فرزند بتواند ضمن ادامه تحصیل، مسائل پیش‌رو مانند ازدواج، شغل و مسکن خود را نیز تامین نماید. در این مرحله عوامل اقتصادی نقش زیادی دارد «نقش عوامل اقتصادی در تجربیات خانوادگی زیاد می‌باشد. حوادث اقتصادی مانند گرانی‌ها و افزایش تورم در جامعه کنونی بر روی همه زندگی‌ها تاثیر می‌گذارد و تاثیرش بر روی زندگی ما چون یک حقوق‌بازنشستگی بیشتر نداریم محسوس‌تر است» همچنین در این دوره نقش فرزندان در ارتباط خانوادگی بیشتر از دوره‌های قبلی است «درعین حال تنش‌های بین همسران در این دوره کاهش می‌یابد و روابط بین زوجین بهتر می‌شود «رابطه بین من و همسر من نسبت به قبل رابطه دوستانه و همراه با احترام داریم و نسبت به اوایل زندگی همفکری بیشتری داریم» علاوه بر این در این دوره و دوره‌های قبل از آن اشتغال همسر نقش زیادی در مراحل زندگی داشته است و اغلب از اشتغال همسر اظهار رضایت می‌کردند «اشتغال، تاثیر خیلی زیاد و مثبت دارد و اعتماد به نفسم را بالاتر برده است و همچنین جسارت و قدرت ریسکم را بالاتر برده است و می‌توانم راحت‌تر تصمیم بگیرم و راحت‌تر برنامه ریزی کنم». اگرچه استرس و فشار زیادی بر زنان شاغل وجود دارد همانطور که پژوهش نعمتی و همکاران (۱۳۹۴) نشان از بالاتر بودن استرس والدگری در زنان شاغل نسبت به زنان خانه‌دار و نیز بالا بودن آن در دو مرحله فرزند خردسال و نوجوان نسبت به مرحله میانه زندگی در دو گروه داشت. همسران شاغل اگرچه از اشتغال همسر به علت کمبود وقت در منزل ناراضی هستند اما درآمد آن را برای رفاه بیشتر و کاهش مشکلات اقتصادی ضروری می‌دانند.

در دوران سالمندی دغدغه‌های زندگی بیشتر به سلامتی جسمی و روحی همسران، دوری فرزندان و مراقبت از خود است «در دوران سالمندی مهمترین دغدغه‌های ذهنی ترس زیاد دارم و احساس می‌کنم بدلیل شرایط جسمانی‌ام شدیداً به کمک نیاز دارم» در این دوره نگرانی‌هایی در زمینه سلامتی بیشترین حجم نگرانی‌ها را شامل می‌شود.

علاوه بر این پاسخگویان که در مراحل مختلف چرخه زندگی قرار داشتند نگرانی‌های مشترکی مانند سرمایه‌گذاری برای آینده تهیه مسکن، بیکاری فرزند، بالا بودن هزینه‌های زندگی، تهیه مایحتاج خانه و ازدواج فرزندان، سلامتی خود و خانواده با توجه به بیماری کرونا، نامشخص بودن آینده کشور داشتند. در واقع همانطور که در تحقیق نبوی و امینی (۱۳۸۹) آمده است جوامعی که با رشد اقتصادی پایین و احتمالاً رکود، تورم یا رکود تورمی مواجه هستند دارای مشکلات اقتصادی اجتماعی فراوان می‌باشند. کشوری که دارای چنین وضعیتی باشد؛ یعنی توازن بین تولید و مصرف از بین رفته باشد، اغلب با بحران‌های شدید درگیر است. تغییر در نظام اقتصادی و خدماتی می‌تواند بر رفاه، سلامت و تعادل جوامع تأثیر به‌سزایی داشته باشد. همچنین این تغییرات بر فرد، گروه و خانواده تأثیر چشمگیری دارد.

همچنین نتایج تحقیق نشان داد عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و مذهبی بر چرخه زندگی تاثیر زیادی دارند. عوامل اقتصادی موجب شده است تا خانواده‌ها با مشکلات زیادی مواجه شوند. بیکاری سرپرست خانواده، فقر و طلاق از تاثیرات عوامل اقتصادی بر خانواده است. ازدواج دیر هنگام جوانان بر خانواده هزینه‌های زیادی تحمیل می‌کند و در عین حال فرد جوان را با مشکلات روانی و اجتماعی زیادی مواجه می‌سازد. از این میان عوامل اجتماعی خانواده به عنوان مهمترین عامل در انحرافات اجتماعی و پیدایش جرایم شناخته شده است. بی‌سازمانی خانواده و تغییرات غیر منتظره در آن موجب بروز بسیاری از انحرافات فردی و کجروی‌ها در افراد می‌گردد. در واقع این عوامل موجب کندی در چرخه زندگی (ازدواج دیر هنگام یا عدم ازدواج) و گسست چرخه زندگی (طلاق) می‌شود.

با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود مهارت‌های آموزشی از طرف نهادهای فرهنگی به خانواده‌ها آموزش داده شود. آگاهی یافتن افراد از چگونگی واقعیت احتمالی زندگی خانوادگی و همچنین یادگیری مهارت برای انجام تکالیف تحولی هر مرحله از چرخه زندگی خانوادگی احتمالاً در میزان رضایت آنها از ازدواج و زندگی مشترک تأثیرگذار باشد. این امر از یک سو خواسته‌ها و انتظارات افراد را تعدیل کرده و از سوی دیگر، احتمال برآورده شدن انتظارات را نیز بالا می‌برد. بنابراین برای پیشگیری کردن از کاهش شدید و مشکل‌ساز میزان رضایت زناشویی بهتر است در هر مرحله از چرخه زندگی آموزش‌های مناسبی برای زوجین فراهم آید به ویژه در زمانی که تضاد بین ایده‌آلها و آرمان‌ها با واقعیت‌ها، نارضایتی از ازدواج و زندگی بروز خواهد کرد.

محدودیت‌های پژوهش

از محدودیت‌های پژوهش حاضر مشکلات در یافتن اعضای گروه هدف و جلب رضایت آنها برای مصاحبه و در نتیجه طولانی شدن زمان جمع‌آوری اطلاعات بود. همچنین فراگیر شدن بیماری کرونا از دیگر محدودیت‌های این تحقیق بود. پاسخگویان بدلیل رعایت فاصله اجتماعی حاضر به انجام مصاحبه نمی‌شدند و آن را به زمان دیگری موکول می‌کردند. علاوه بر این تورم افسارگسیخته در طی چند دهه اخیر بی‌سابقه است و موجب شده تا ذهنیت پاسخگویان به سمت عوامل اقتصادی سوق پیدا کند و از عوامل اجتماعی و روانی غافل شوند بدیهی است در شرایط متفاوت می‌توان با دقت بیشتری موضوع پژوهش را مورد بررسی قرار داد.

۱. آزاد ارمکی، تقی وهمکاران (۱۳۹۱) هم خانگی پیدایش شکل های جدید خانواده در تهران، جامعه پژوهی فرهنگی « بهار و تابستان ۱۳۹۱، سال سوم - شماره ۱
۲. جدیری، جعفر؛ فتحی آشتیانی، علی؛ موتابی، فرشته و حسن آبادی، حمیدرضا. (۱۳۹۶). اثربخشی زوج درمانی با رویکرد اسلامی بر رضایت زناشویی، مطالعات اسلام و روانشناسی، (۱۱)، ۲۰، صص ۳۷-۷، قابل بازیابی از : <https://dx.doi.org/10.30471/psy.2017.1366>
۳. خلیج آبادی فراهانی فریده، مهریار امیرهوشنگ (۱۳۸۹) بررسی نقش خانواده در ارتباطات با جنس مخالف قبل از ازدواج در دختران دانشجو در تهران، خانواده پژوهی سال ششم، شماره ۲۴
۴. خالدیان محمد وهمکاران (۱۳۹۶). مقایسه اثربخشی دو درمان گروهی شناختی- رفتاری و معنادرمانی گروهی بر کاهش افسردگی و افزایش امید به زندگی در سندرم آشیانه خالی، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی، سال هشتم، شماره ۹۲
۵. دادفرنیاء، شکوفه. (۱۳۹۴). بررسی الگوهای تعاملی زوجین در سه مرحله چرخه زندگی خانواده (بر اساس تحلیل کیفی)، پایان نامه کارشناسی ارشد، پژوهشکده خانواده.
۶. رضاپورفریدیان، ریحانه؛ فلاح زاده، هاجر؛ سیدموسوی، پریناسادات و پناغی، لیلی. (۱۳۹۷). نقش میانجی ابعاد مراقبت در رابطه میان ابعاد دل بستگی و رضایت جنسی زوجین در چرخه های زندگی خانواده. مشاوره و روان درمانی خانواده، ۲(۸)، ۲۶، قابل بازیابی از : <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=510320>
۷. سلیمی، سید حسین؛ کرمی نیا، رضا؛ میرزمانی، سید محمد؛ خاقانی زاده، مرتضی و کرمی، غلامرضا. (۱۳۸۴) رابطه باورهای غیر منطقی با چرخه زندگی در متقاضیان طلاق، خانواده پژوهی، (۱)، ۳، ۳، ۲۳۰-۲۰۹، قابل بازیابی از : https://jfr.sbu.ac.ir/article_97465.html
۸. عباسی، مریم؛ دهقان، محسن؛ مظاهری، محمد علی؛ انصاری نژادفاطمه؛ فدایی، زهرا، نیک پرور، فاطمه، یزدخواستی، حامد؛ منصوری، نادر و ابارشی، زهره. (۱۳۸۹). بررسی تغییرات رضایت زناشویی و ابعاد آن در طول چرخه زندگی خانواده: تحلیل روند، فصلنامه پژوهی، (۶)، ۲۱، صص ۲۲-۵. قابل بازیابی از : <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=116907>
۹. علی احمدی، امید. (۱۳۸۰). تغییرات ساختی - کارکردی خانواده ایرانی در چرخه زندگی (مورد شناسی شهر کرمان). دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات. ۴(۲)، صص ۶۲-۵۶. قابل بازیابی از : <http://populationmag.ir/article-1-589-fa.pdf>
۱۰. علی احمدی، امید (۱۳۸۴). مطالعه تجربی کارکردهای خانواده هسته ای و تغییرات آن ها در طول چرخه زندگی در کرمان، رشد آموزش علوم اجتماعی، شماره ۲
۱۱. فلسفی نژاد، محمدرضا؛ مزینانی، هادی و اعتمادی، احمد. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر آگاهی از تکالیف تحولی چرخه زندگی خانوادگی بر رضایت زناشویی دانشجویان، فصلنامه علوم روانشناختی، شماره پیاپی ۳۶، صص ۴۶۹-۴۵۲، قابل بازیابی از : <https://search.ricest.ac.ir/dl/search/defaultta.aspx?DTC=8&DC=575702>
۱۲. فکوهی ناصر (۱۳۹۳). تاریخ اندیشه و نظریه های انسان شناسی، نشرنی

۱۳. قادرزاده امید وهمکاران(۱۳۹۲) تجارت مرزی و تفسیر مردم از تغییرات جهان‌زیست خانواده، راهبرد فرهنگ، دوره ۶، شماره ۲۲
۱۴. کارابین شمیم(۱۳۹۶). مقایسه مؤلفه های مدل سیستمی مثلثی خانواده در مراحل مختلف چرخه زندگی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روان شناسی خانواده درمانی، دانشگاه شهید بهشتی پژوهشکده خانواده
۱۵. کاظمی پور شهلا(۱۳۹۵). تغییرات چرخه زندگی خانوادگی با تاکید بر تغییرات سن ازدواج، فرزندآوری و امید زندگی، همایش کنکاش های مفهومی و نظری درباره جامعه ایران
۱۶. نعمتی ابراهیم وهمکاران(۱۳۹۴). استرس والدگری و اثر تعاملی مراحل چرخه زندگی خانواده زنان شاغل و غیر شاغل شهر تهران، زن و مطالعات خانواده، سال هفتم، شماره بیست و نهم

۱. Carter, B. and Mc Goldrick, M. (2004) The expended family life cycle: individual, family, and social perspectives.(Third Edition). N Y: pearson.
۲. Levant, R.F. (1984). Family therapy: a comprehensive overview. NJ: Prentice, hall, Inc.
۳. McCarthy, L.A. (2006). Influences of couple conflict type, division of labor, and violated expectations on first-time parents' individual and marital well-being. Unpublished doctoral dissertation, University of Florida
۱۷. McCarthy, L.A. (2006). Influences of couple conflict type, division of labor, and violated expectations on first-time parents' individual and marital well-being. Unpublished doctoral dissertation, University of Florida
۴. Olson, D., & DeFrain, J. D. (2003). Marriages and families: Intimacy, strengths, and diversity: McGraw-Hill.
۵. Okun, B. F., & Kantrowitz, R. E. (2007). Effective helping: Interviewing and counseling techniques: Brooks/Cole Pub Co.